

Софийски университет „Свети Климент Охридски”

Курсова работа

по дисциплината

„Култ и култови места в България и по света”

на тема:

**Храм „Св. Николай Мирликийски Чудотворец и Св. цар
Борис Михаил” в Стара Загора, България**

Изготвила: Йоана Енчева

Фак.№12657

I група, II курс

Българска филология

Проверили:

проф. дфн Искра Христова-Шомова,

доц. д-р Константин Рангочев

София

2021 г.

Мястото, което ще разгледам в настоящата курсова работа, е храмът „Св. Николай Мирликийски Чудотворец и Св. цар Борис Михаил” в Стара Загора. Спрях вниманието си на този обект, защото Стара Загора е моят роден град, а тази църква е едно от любимите ми места в него. Нямам твърде вълнуваща лична история, свързана с култовото място, но винаги, когато мина покрай него, се чувствам спокойна и изпълнена с хармония. Първата ми среща с храма е била, когато съм била съвсем малка, затова не си я спомням много ясно, но заедно с родителите ми до днес посещаваме храма през светлите християнски празници. Въпреки че нямам спомен кога за първи път съм посетила църквата, помня, че винаги бях много щастлива, изпълнена с топлина и разбира се, възхита, когато ходих там. Днес тези чувства не са се променили – бих казала, че са все така ярки и специални.

Смея да твърдя, че това е една от най-изящните църкви както в града, така и в страната. Вярвам, че всеки, който има интерес към българската история, ще бъде заинтригуван от църквата и ще си струва да я посети.

На мястото на храма е имало църква – „Св. Никола”, която е била разрушена по време на Старозагорското клане през 1877 г. Към църквата се открива и първото светско училище „Св. Никола” в Стара Загора – на 1 март 1841 г. След трагичната история на опожарената църква всички енориаши искали да се създаде нов храм, но нямали необходимите средства. Възникнали и спорове относно това къде да бъде изграден новият храм – едни искали да се съгради върху основите на стария изгорял храм, като аргументацията била, че това е историческо място, на което се е водила божествена служба с години, и това трябва да се съхрани. Други пък искали новият храм да се построи на по-видно място подобно на храмовете на запад. В настъпилите горещи пререкания в събранието се чувало само едно „горе Св. Никола“ и „долу Св. Никола“, тогава дядо поп Иван Николов заявил, че „Св. Никола никога не е бил долу на нравствено стъпало”, затова решили да го направят „горе”, тоест срещу училището “Св. Никола” . Въпреки че се взело това решение, спорът продължил няколко години, след което Негово Високопреподобие архимандрит Максим Пелов, който управлявал Старозагорската епархия още от 1886 година, убедил енориашите, които настоявали новият храм да бъде на мястото на стария храм, да променят своите убеждения. Така на събрание, председателствано от него на 5 май 1891 година, свикано

в училището „Св. Николай“, единодушно се решава новият храм да се построи на главната улица „Чирпан – Нова Загора“, като дворното място на стария храм да се остави за постройка на училище.

В продължение на 13 години – от 1896 г. до 1909 година храмът е бил строен на няколко части. Сред майсторите и предприемачите изпъкнали Колю Ганчев и Драган Марангозов–Тревненец. Те истински залягали за успешното изграждане на великолепия храм. С някои предприемачи строителната комисия се наложило да прибегне до съд заради недобросъвестността им. Първият архитект строител по постройката на храма – Алекси Начев от София, представил планове на църкви чак от Австрия и други европейски градове, по типа на които бил направен планът на храм „Св. Никола и Св. Цар Борис Михаил“. Основният камък се полага „ в името на Отца, Сина и Св. Дух“ на 4 март 1896 година от Велички Епископ Методий, управляващ Старозагорската Епархия. Присъствали още голяма част християни от Стара Загора и Старозагорската околия.

Храмът е завършен на 2.10.1909 година и е осветен тържествено на 20 декември същата година. Освещението извършил Старозагорският митрополит Методий заедно с епископ Йосиф и в съслужение на всички свещеници от другите църкви в града. Скоро след тези събития старият храм барака се събаря, а по-късно били съборени и пристроените към него стаи. От останалите материали се построява днешната канцелария на църковното настоятелство.

ВЪПРОСНИК ЗА ОПИСАНИЕ НА КУЛТОВ ОБЕКТ

1. Какво е „официалното“ наименование на култовия обект?

Официалното наименование на култовия обект е храм „Св. Николай Мирликийски Чудотворец и Св. цар Борис Михаил“. Отначало името е било само “Св. Николай”, но след това е прибавено и “Св. Цар Борис Михаил” вероятно за да се увековечи събитието на осветяването на бараката храм през 1882 година на 15 май – денят на Св. Цар Борис Михаил, покръстил българите през 865 г.

2. Какво е „неофициалното“ наименование на култовия обект?

Местните жители познават култовия обект като *църквата с пингвините*. Наричат я така, защото в градинката пред нея от много години има шадраван с две пингвинчета, който е много популярен и обичан както от малки, така и от големи. По-вероятно е в съзнанието на всеки старозагорец да изникне изображението на храма, когато му се каже „църквата с пингвините”, отколкото когато се назове с пълното му име.

3. И м а л и в
непосредствена близост други
култови обекти?

Стара Загора е град, пълен с култови места, а много от тях са съвсем близо едно до друго. Тъй като градът е известен още като *града на правите улици*, придвижването от един обект до друг е лесно, достъпно и много бързо. Близо до храма “Св. Николай” се намират няколко любопитни места, чието посещение си струва:

- **Античният форум Августа Траяна** – това е форум на античен римски град, разположен в центъра на Стара Загора. Форумът е част от Стоте национални туристически обекта и напомня на величието на някогашния римски град Августа Траяна, кръстен на император Траян. Днес в Античния форум има и открита сцена, където се играят много театрални и балетни постановки, някои от които са дори заснети за телевизията.

- **Парк Митрополит Методи Кусев, познат още като Аязмото** – намира се на не повече от 10-15 минути пеша от църквата. Аязмото е едно от най-бележитите места в Стара Загора. За него има много легенди, една от които е, че там княз Борис приема християнството. Паркът е най-големият в града и е богат навсякаква растителност и чудесен за разходки.

- **Музей на религиите** – друго интересно култово място в центъра на града, което през вековете е почитано като свещено от представители на различни религии.

4. Къде се намира култовият обект спрямо центъра на селището?

Храмът е разположен в сърцето на Стара Загора – точно в центъра на града, затова е и един от най-популярните и най-посещаваните. Почти всички старозагорци минават оттам, когато излизат по някакъв повод. До църквата има и малка градинка, където всеки може да се спре да си откъхне и да се наслади на красотата на култовото място. Лично аз имах удоволствието да минавам всеки ден покрай църквата, когато отивах към гимназията си, а днес се радвам на всеки път, в който имам възможността да мина оттам.

5. Опишете съставните части на култовия обект:

- сгради (тип архитектура);
- иконостас/икони;
- сакрални знаци (стари кръстове, надгробни камъни и пр.);
- оброчни дървета и т.н.

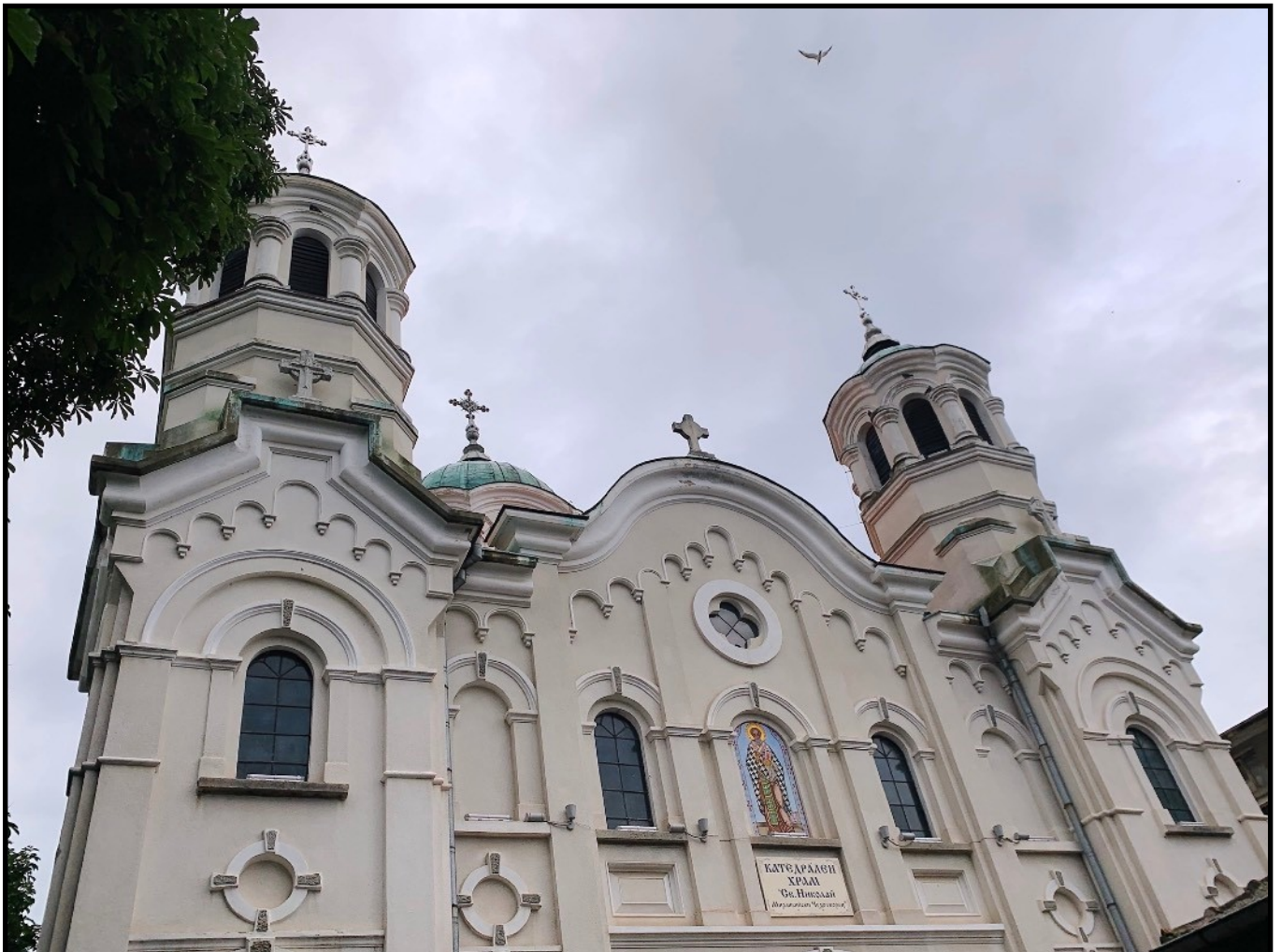
Храмът е с правоъгълна форма, дълъг е 33 метра, широк – 22 и висок – 17,5 метра. Има три купола – този в центъра на свода е най-високият, а другите два са равни и малко по-ниски от средния. Сводът е изработен от железобетон върху 12 каменни стълба, чиито камъни с блокове са доставени от Армаганската кариера, казънлъшко. Стълбовете са високи 11 метра. До цокъла е зидано с ломени камъни с 4 метра основи в земята. Стените са строени от камък и тухли, като всички отвори са засводени. Северната стена има една врата, а южната – две, включително и тази на олтара. Олтарът има висок свод, три купола и три големи прозореца, преграден е от храм салон, който от своя страна има десет прозореца.

Входът на църквата

Детайли от архитектурата

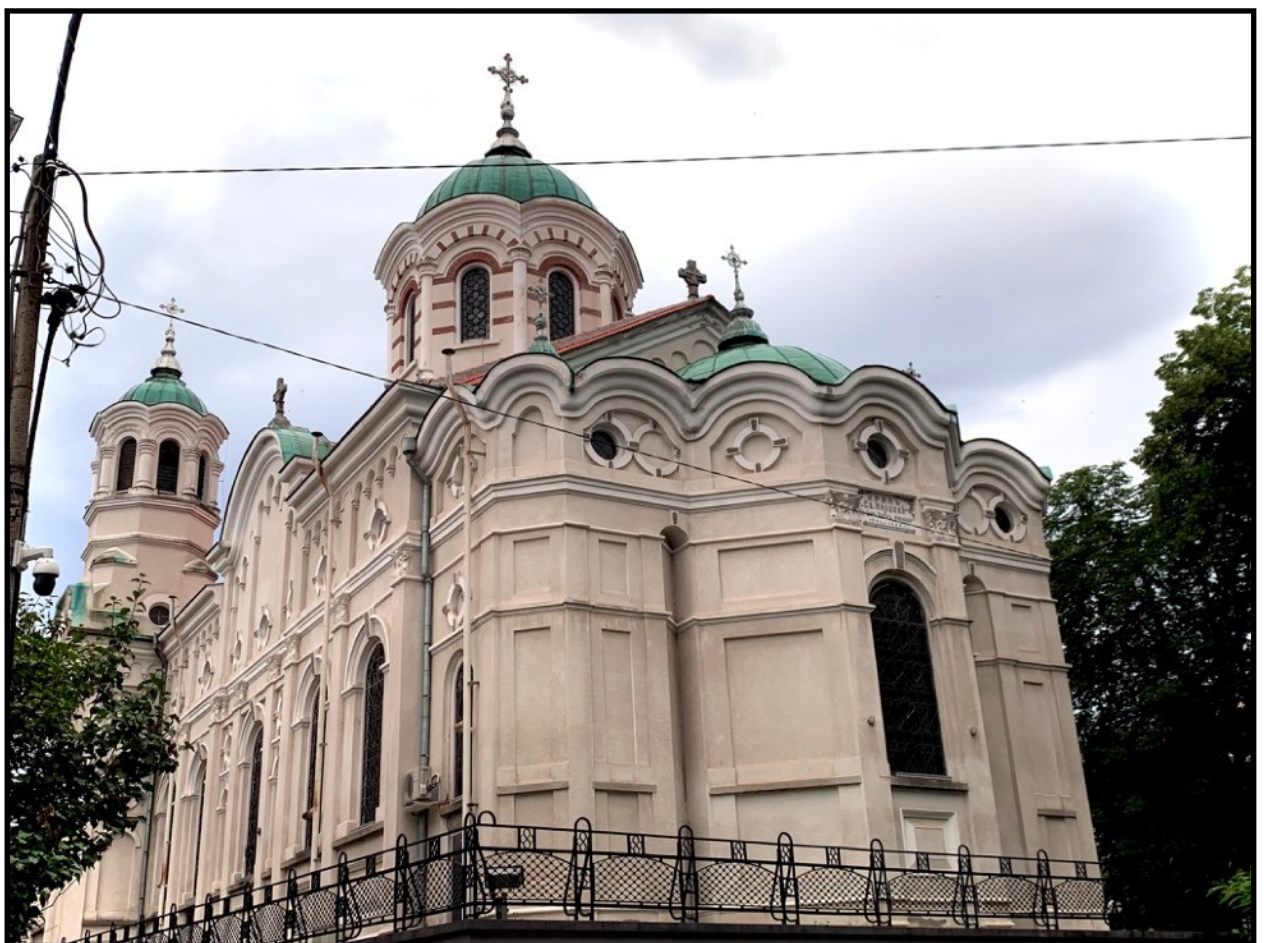
Изглед от градинката пред църквата

Изглед от задната част на църквата

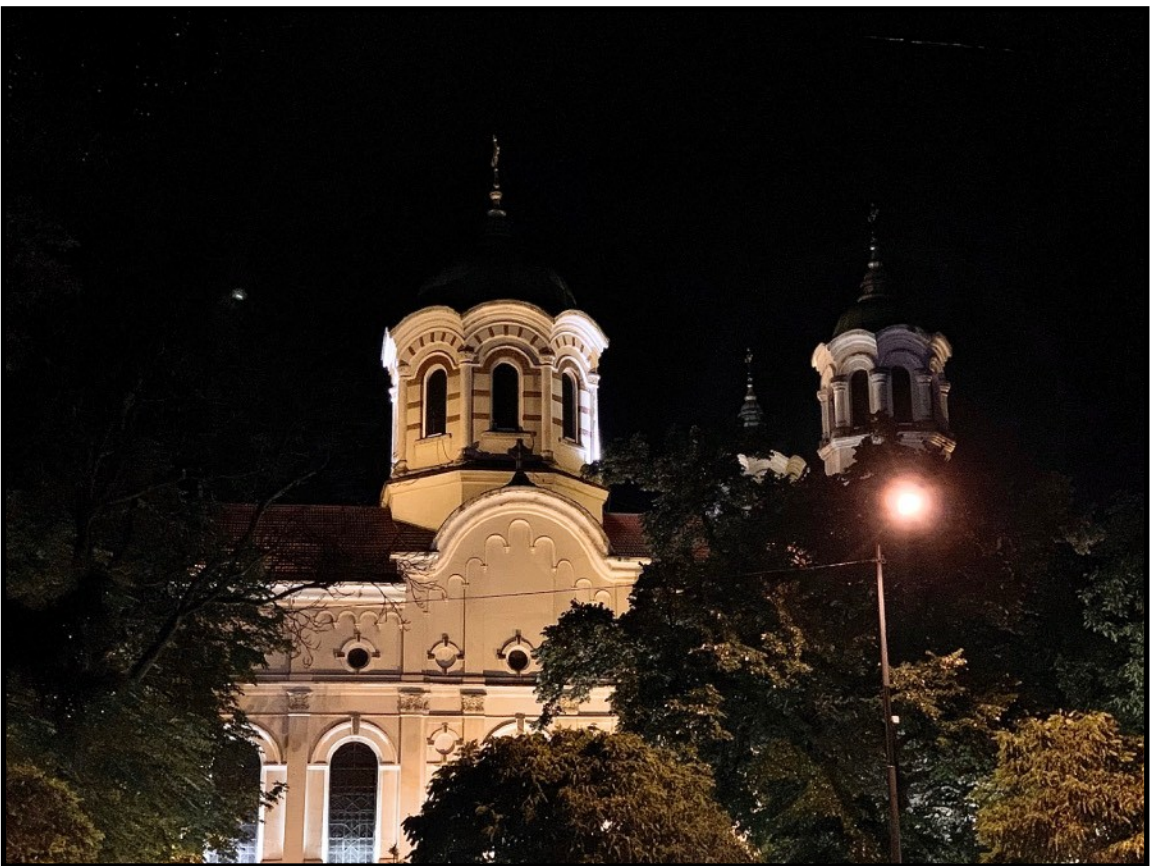

Детайли от задната част на църквата. Може да се види и пълното име на храма.

Църквата през деня и през нощта

Иконостасът е много скромен, няма резба. Покривната конструкция на храма е здрава – от железобетон, а над нея е поставена дървена конструкция, обшита с дъски и покрита с керемиди от марсилски тип.

Трите купола на храма, за които споменах по-горе, както и тези на олтара са обшити с медна ламарина. Фасадната мазилка на храма е оригинална, наподобява мрамор, а украсата ѝ е с монументални орнаменти. На западната фасада, високо над антрето има взидана черна мраморна плоча под иконата на Св. Николай с надпис: ХРАМЪ „СВ. НИКОЛАЙ И СВ. ЦАР БОРИС МИХАИЛ“ 1896-1909 г. Източната фасада над олтарния прозорец има същата плоча със същия надпис.

Отвътре храмът е бил доста беден при привършването му през 1909 година до 1925 година. Стените тогава не са имали никакви украси, стенописи, орнаменти и изография по ред причини – най-вече поради липсата на средства и честите войни през началото на XX век. Първоначално към иконостаса били прикрепени иконите, подарени и взети от старата църква, които после били заменени през 1910 и 1911 година с нови. Към 1924/1925 година църковното настоятелство е взело инициативата за изографисване на цялата църква от професорите в художествената академия Димитър Гюдженев и Никола Кожухаров.

В художествено отношение стойността на изографията е много ценна. Една от картините се откроява, защото е рядка и оригинална. – това е иконата на западната страна на храма над входа, която изобразява проповедта на Св. братя Кирил и Методий между хазарите и сарацините. Тя е идея на Негово Високопреосвещенство Св. Старозагорски Митрополит Павел, който е полагал много грижи за успеха и украсата на новия храм.

За съжаление, през 1928 година на Велика събота става голямо земетресение, което срутва множество сгради и храмът „Св. Николай и Св. цар Борис“ не остава незасегнат. Свиква се комисия, за да се прецени дали да се реставрира църквата, или не. Мненията по въпроса са две, но с вишегласие се преценява да се преустанови временно службата в храма и да се построи параклис, където да се извършва богослужението по време на ремонта. За щастие, природата е била благосклонна и съвсем скоро в Стара Загора земетресенията утихват, с което идеята да се направи параклис се изоставя. До 1930 година църковният двор стои без ограда, имал е само камъни от стари гробове, пренесени при строежа на храма и останали неупотребени. Същата година се разчиства дворът и се прави красива ограда, която и до днес украсява храма. През 1934 година се добавя и феерично осветление на свода от колоните.

Църквата е реставрирана през 2018 г., като най-трудната част от реставрацията е била тази на иконостаса. През 2020 година са реставрирани и кръстовете на катедралния храм, тъй като са били силно повредени от мълнии през годините.

Иконостасът в църквата

6. Има ли чудотворни елементи в култовия обект:

- чудотворни икони
- аязмо (извор с лековита вода)

Един от най-интересните стенописи в храма изобразява сцената на Страшния съд, където сред образите на грешниците авторът Никола Кожухаров е нарисувал и себе си. Повечето от иконите в долната част на иконостаса са дело на Антон Митов, а в горната са изрисувани от Димитър Гюдженов.

Други любопитни изображения в църквата са „Тайната вечеря” и тези на на Богородица и Йоан Богослов, техен автор е Господин Господинов.

Една от иконите е рисувана от зографа Атанас Гюдженов. Изобразява Богородица с младенца как държи непорочното цвете, създадена е през 1875 г.

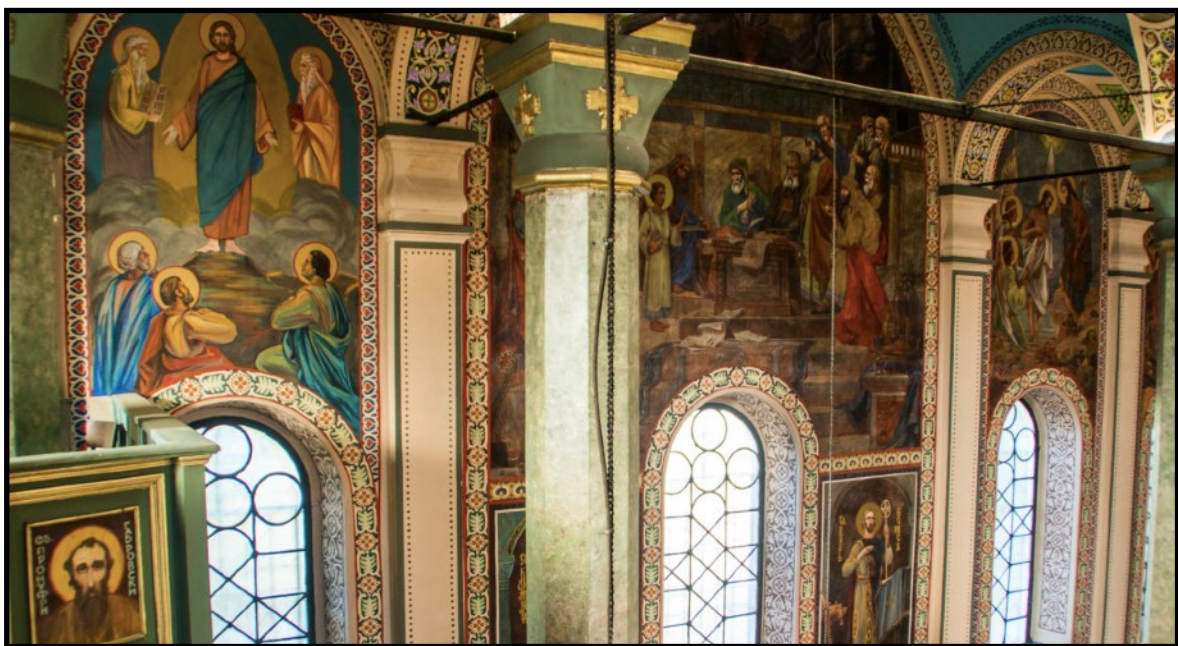
При реставрацията на църквата реставраторите използват единствено стари, изпитани във времето техники, за да се доближат максимално до оригиналния вид на

стенописите. Повечето от тях са били много увредени, което е попречило на пълното им възстановяване, но при по-голямата част автентичността е запазена. Най-близки до оригинала са иконите, на които е изобразен „Христос с миряните” и „12-годишният Христос, беседващ с книжниците”.

Някои от стенописите и иконите в църквата

7. Има ли разкази за чудесни събития в култовия обект:

- изцеления на болни;
- раждане на дълго чакано дете и пр.

Не са известни подобни разкази за чудни събития, свързани с църквата.

8. В кои дни е „добре“ да се посещава култовия обект?

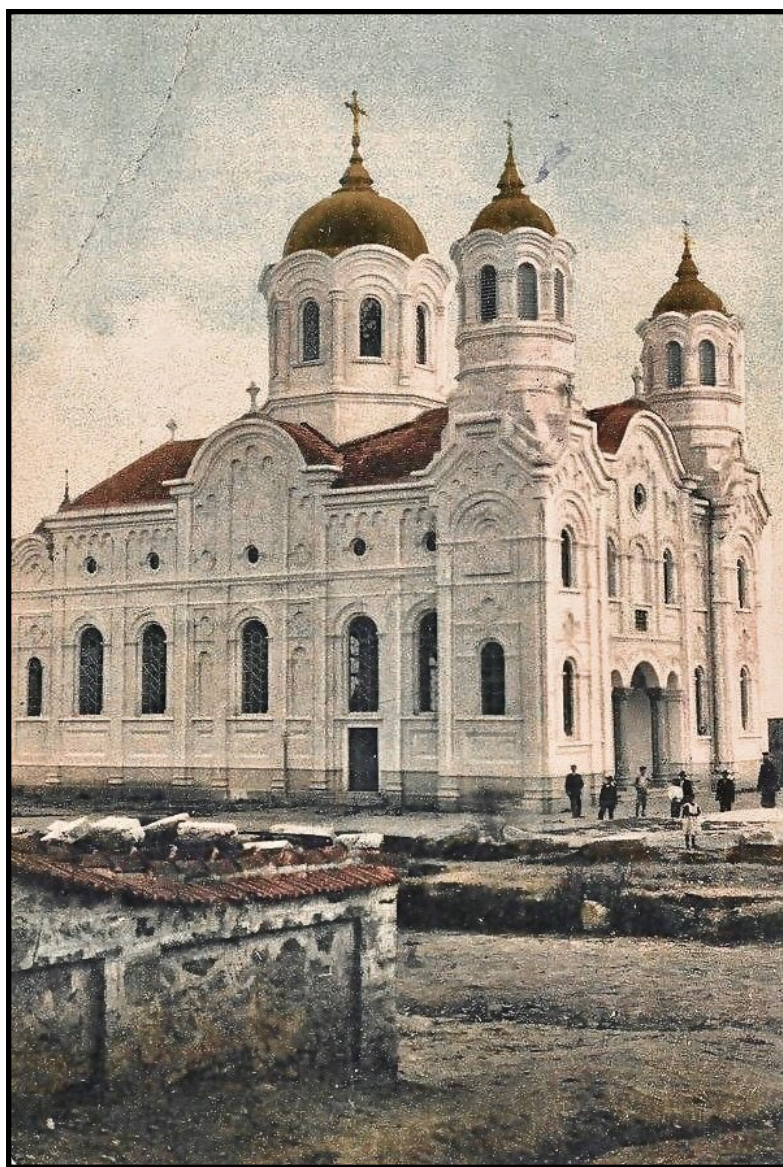
Църквата „Св. Николай Мирликийски Чудотворец и Св. цар Борис Михаил“ може да се посещава всеки ден. Най-посещавана е предимно по време на най-светлите християнски празници. Освен това е много подходяща и често предпочитана за лични поводи като кръщенета и сватби. В градинката пред църквата ежедневно се спират стотици граждани по всякакви поводи.

9. Мъже или жени по-често посещават този култов обект?

Църквата е посещавана както от мъже, така и от жени на всякаква възраст. Също така в нея често ходят семейства със своите деца.

10. П о с е щ а в а т л и представители на други конфесии този култов обект ?

Нямам категоричен отговор на този въпрос, но предполагам, че да. Църквата е едно от знаковите места на Стара Загора и често се посещава от много туристи – възможно е някои от тях да са представители на други конфесии.

Новопостроеният храм в началото на XX век

Използвани източници:

1. <http://mitropolia-starazagora.bg/храм-св-николай/>
2. <https://bnr.bg/starazagora/post/101027562/obnoveniat-hram-sv-nikolai-shteposreshhtne-patriarh-neofit-galeria?fbclid=IwAR0J9KunipUsNHXXcLQI37BXlnwR4e40Kbs2mymPi9US9ekq2bQ50mEd-VA>
3. <https://www.monitor.bg/bg/a/view/v-stara-zagora-zaradi-porajenija-ot-mylnii-podmeniha-krystovete-na-katedralen-hram-213084>
4. [https://bg.wikipedia.org/wiki/Свети_Николай_\(Стара_Загора\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/Свети_Николай_(Стара_Загора))

- В настоящата курсова работа снимките на вътрешната част на църквата са направени от Емил Енчев за БНР Стара Загора. Всички останали снимки са личен архив.